

CYNTHIA OZICK

Cynthia Ozick, že nekajkrat gostja Sodobnosti, je na vsakem seznamu desetih najpomembnejših pisateljev v današnji Severni Ameriki. Prejela je številne ugledne nagrade in njena dela so prevedena v kar nekaj jezikov. Dela, s katerimi se je proslavila (začela je leta 1966 z romanom *Zaupanje*), vključujejo romane, pesniške zbirke, kratke zgodbe, eseje in drame. Profilirala se je kot kontroverzna in prodorna esejistka. Poleg uvodnega teksta *Književnost in politika spola: ugovor* in ene njenih največkrat antologiziranih zgodb, *Šal*, objavljamo pogovor, ki ga je z njo za revijo *The Atlantic Monthly* opravila Katie Bolick.

Mnogo obrazov Cynthia Ozick

BOLICK: Imenovali so vas judovska pisateljica, ženska pisateljica, judovska ženska pisateljica, beletristka, pesnica in esejistka. Kako se imenujete sami?

OZICK: Sem pisateljica, beletristka, tudi eseje pišem, pesnica pa nisem. In oznako "ženska pisateljica" absolutno zavračam kot antifeministično. Dostikrat me sprašujejo, kako lahko zavračam oznako "ženska pisateljica", "judovska pisateljica" pa ne – bedasto vprašanje. "Judovski" je civilizacijska, kulturna in

intelektualna kategorija, "ženska" pa anatomsko in fiziološka. Mešati široka kulturna in intelektualna gibanja z zmožnostjo rojevanja otrok je primitivno. Odgovor torej je, da sem pisateljica. Verjamem pa v ta danes precej arhaični koncept leposlovja – da bi se pisatelj moral znajti v vseh žanrih. To je eden izmed razlogov, da sem se lotila gledališča. In razlika je med pisateljem in umetnikom. Pisatelji, ki so umetniki, pišejo ali so pisali poezijo, ne verjamem pa, da pesniki lahko pišejo prozo. Romani, ki jih napišejo pesniki, dostikrat niso pravi romani; to so dolge, dolge pesmi. Moj zelo dolgi prvi roman *Zaupanje (Trust)* se je izkazal kot neberljiv, čeprav sem po tistem še vedno prepričana, da nisem nikoli več pisala tako dobro.

BOLICK: Poezijo ste nehali objavljati v šestdesetih letih. Zakaj?

OZICK: Mislim, da sem imela šestintrideset let, ko sem napisala zadnjo pesem. Spet in spet sem se prijavljala za Yalovo zbirko mlajših pesnikov ... potem pa sem jih imela štirideset in nisem več ustrezala kriterijem, in to je bilo to. Mogoče se bom na zares stara leta vrnila k poeziji, vendar mislim, da to ni moje najmočnejše področje. Pred dvema večeroma sem, s skrajno predrznostjo, povedala nekaj vodilnih misli na Akademiji ameriških pesnikov. Nasloвила sem jih *Za kaj gre pri poeziji*. Počutila sem se kot nekdo z obrobja, nekakšen vsiljivec od zunaj, in to po mojem pisatelji v odnosu do pesnikov smo. Pesnike bi postavila na vrh hierarhije. Njihova umetnost je največja, in jaz nisem tam.

BOLICK: V *Opozorilu* k svoji knjigi esejev *Prispodoba in spomin* pravite: "Vse dobre zgodbe so poštene, večina dobrih esejev pa ni." Nato pojasnite, da se zgodba ponaša s tem, da je izmišljena, medtem ko se esej "prenareja, da ni". Katera izmed teh dveh oblik vam gre glede na to laže izpod peresa?

Pisalne navade

Pišem na roko. Dolga leta sem bila zvesta naliivnemu peresu (dokler nisem naredila tehnološkega koraka naprej h kemičnemu svinčniku za dolar in pol s čudovito gladko, zapeljivo, imenitno konico, ki ga porabiš in zavržeš). Potem napisano – in v glavnem nečitljivo – pretipkam na zelo star pisalni stroj (Smith Corona prve generacije). Ko je ta verzija dokončno urejena, jo prenesem na računalnik kot čistopis.

OZICK: Leposlovje, brez dvoma. V prijetnem občutku, da si izmišljaš stvari, je svoboda. Pri eseju imaš izid v žepu, preden se odpraviš na pot, in kakšno intelektualno ali psihološko odkritje je redkost. Kadar pišeš leposlovje, pa ne veš, kam te nese – včasih vse do zadnjega odstavka ne –, in prav v tem je največja radost. Mislim, da se pisanja česa neleposlovnega prav nikoli ne

lotim brez kakšne zunanje spodbude. Za esej se moraš najprej dokopati do nekega znanja, imeti moraš trdno stališče in ga verodostojno zagovarjati. Poleg tega je esejistika včasih lahko nevarna – mene že desetletja preganjajo stvari, ki sem jih napisala predavnimi leti, prepričanja, ki jih zdaj odklanjam.

BOLICK: Promocijsko besedilo na ovitku antologije vaših del, ki jo je pripravila Elaine Kauvar, pravi, da je "Cynthia Ozick na vsakem seznamu desetih najpomembnejših pisateljev v današnji Severni Ameriki. Nima pa še knjige za 'veliki prodor' ali kakršnega koli dosežka, ki bi prinesel njenemu talentu vsaj približno sorazmerno občinstvo." Si želite knjigo za "veliki prodor"? Kaj si mislite o takšni oznaki?

OZICK: Ves koncept knjige za "veliki prodor" izhaja iz marketinškega razmišljanja. Meni se takšna ideja ni nikoli porodila in sploh ne spada v okvir mojega zanimanja. Mogoče sem naivna ali staromodna ali pa močna kombinacija obojega, vendar se mi zdi, da promocijski vidik pisanja, čeprav pisatelja gotovo lahko zadeva, ni njegova stvar. Nekdo mi je poklonil naročnino na *Publisher's Weekly*; zdi se mi, kot da berem kako marsovsko revijo. Mene zanima samo pisanje stavkov.

BOLICK: Napisali ste veliko esejev o pisateljih devetnajstega stoletja – na primer o Henryju Jamesu in Edith Wharton –, vendar vaše delo ni kaj dosti podobno njihovemu. Kdo je po vašem najbolj vplival na vaše pisanje in kako?

OZICK: Moj prvi roman, *Zaupanje*, so odklanjali, češ da je v celoti pod vplivom Henryja Jamesa, kar je bilo precej ponižujoče. Kljub temu pa mislim, da je na tisto prvo knjigo res močno vplivalo obvezno večkratno branje *Ambasadorjev*. Pozneje sta precej vplivala name E. M. Forster in Čehov, vendar je res, da je od tega že zelo zelo dolgo. Danes ne čutim, da bi kdo vplival name. Na neki način bi rada bila pod vplivom Saula Bellowa, vendar nimam take sreče. Obračam se h glasovom iz devetnajstega stoletja; tako drugačni so od naših. Medtem ko pišem, ne berem rada sodobnega leposlovja – takrat potrebujem občutek osamitve, nekakšno tišino, in ne maram okrog sebe direndaja glasov ali podob drugih. Glasovi iz devetnajstega stoletja v moji tišini ne ustvarjajo statične elektrike. Preden začneš pisati zgodbo ali esej, se moraš umakniti v nekakšen notranji prostor in počakati, da se glas prebudi.

BOLICK: V eseu *Prispodoba in spomin* ste zapisali: "Prispodoba je recipročni dejavnik, univerzalizirajoča sila: z njeno pomočjo je mogoče pogledati v srce drugega človeka." Bi lahko povedali kaj o svoji veri v moč prispodobe?

OZICK: Prispodoba je veliki imperativ poezije in leposlovne proze, motor radikalne domišljije. Vsaka zgodba je neke vrste prilika ali prispodoba; prispodoba je

domišljija – prelivata se med seboj. Kakor ne morete ničesar zgrabiti, če palec nima na drugi strani prsta, ob katerega bi se oprl, tudi ne morete ničesar napisati brez pomoči prispodobe. Prispodoba je oporni prst duha. V eseju *Prispodoba in spomin* sem uporabila koncept prispodobe nekoliko drugače – prispodoba je nekakšen etični ali moralni instrument. Toda etično gledano sem izpustila neprecenljiv element – recipročnost. Če sta A in B tujca, nima nobenega smisla, da A gleda B-ju v srce, če se B nima namena potruditi, da bi pogledal v A-jevo. Če naj prispodoba deluje kot etični instrument, mora biti recipročna ali pa ne bo delovala.

BOLICK: Tako kot ste pisali o Parizu, preden ste bili tam, je tudi vaša zgodba *Šal* (*The Shawl*), zgodba o holokavstu, enako prepričljiva, kot če bi holokavst sami preživel. Kaj mislite o razmerju med tistim, o čemer človek lahko piše, in tistim, kar je doživel? Je vaš pogled navdihnila judovska tradicija spomina in spominjanja?

OZICK: Z načelom "piši o tistem, kar poznaš" ne soglašam. To navaja na opisovanje. Mislim, da bi morali pisati o stvareh, ki jih ne poznamo. Svet je večji in širši in bolj zapleten od naših malih, subjektivnih svetov. Morali bi netiti in spodbujati domišljijo. Za to jo imamo. Kljub temu pa sem proti pisanju o holokavstu: to se pravi, proti temu, da si predstavljamo tiste strahote. Petdeset let je od holokavsta, množice dokumentov in spominov preživelih – ki jih obdelujejo občutljivi programi, kot na primer Fortunoffov poskus urejanja ustnega izročila na Yalu in program Stevena Spielberga – pa še kar dežujejo. Vsako leto navrže nove in nove študije. Zdi se mi, da če bi vsakdo med nami, vsako bitje, ki ta trenutek živi na našem planetu, naslednjih pet tisoč let prebiral in preučeval te dokumente, še ne bi bilo dovolj. Odločno zagovarjam stališče, da se je treba držati dokumentov, in moralno in etično nasprotujem mitopoetizaciji tistih dogodkov v kakršni koli obliki ali žanru. In vendar kdo ve zakaj spet in spet pišem o holokavstu. To je pač nekaj, kar se mi je zgodilo, in nič ne morem za to. Če bi bila tam in ne tu, bi bila mrtva, in to je nekaj, na kar ne morem pozabiti. Spominjam se svojih štirih gimnazijskih let – bila sem neverjetno srečna, ravno sem se začela opajati z literaturo –, potem pa pomislim na tisto, kar se je dogajalo onstran vode; z zelo mešanimi občutki. Ob prvem izidu *Šala* v *New Yorkerju* (26. maja 1980) sem dobila dve pismi, vsako po svoje šokantno in pronicljivo. Prvo mi je poslal psihiater, ki je imel med pacienti veliko preživelih iz holokavsta. Bil je prepričan, da sem tudi jaz ena izmed njih, saj bi samo nekdo, ki je to preživel, lahko napisal takšno zgodbo. Njegova neomajna prepričanost me je pretresla; niti sanjalo se mu ni o domišljiji. Drugo pismo je bilo zelo jezno in ga je napisala ženska, ki je zares preživela holokavst. Moja uporaba domišljije se ji je zdela popolnoma nepriemerna, čustveno in moralno uničujoča. Postavila sem se na stran preživele in ocenila psihiatra za bedaka. Žensko sem nazadnje pomirila in prepričala, da

nisem sovražnica njene neponovljive izkušnje. Odgovor na vprašanje, ali je judovska tradicija spomina navdihnila moj pogled: ja, vsekakor. Zgodovina je temelj našega bivanja, in to je – skupaj z domišljijo – tisto, kar ustvarja pisanje. Zdaj se že nekaj časa širi epidemija pisanja brez zgodovine. To je zelo nenavaden ameriški pojav: amnezično postavljanje vseh izkušenj v sedanji čas, brez spomina, brez zgodovine, brez preteklosti. Kaj je "preteklost"? Ena prekleta reč za drugo. Kaj je zgodovina? Sodba in interpretacija.

BOLICK: V eseju *Delovanje drobnega tiska* trdite, da se je antikultura utopila v morju tiska – kjer je bila nekoč peščica močnih glasov, je zdaj nerazumljiv trušč. Kakšen bo po vašem vpliv interneta na antikulturo? Bo boemstvo, ki je zgubilo nekdanji blišč marginalnosti, vzniknilo kje drugje?

OZICK: Lionel Trilling v eni svojih zadnjih knjig govori o tem, da je alternativna kultura postala osrednja kultura. Mislim, da je to zdaj čisto res. Boemstvo, kot smo ga nekoč poznali, je vsepovsod. Lahko se v toplem vremenu peljem z mestnim avtobusom in vidim mlado žensko z varnostno sponko v popku, kar bi nekoč veljalo za skrajni bizarni konec boemstva. Vsa kultura je zdaj antikultura, in to je na neki način škoda – boemstvo je bilo tako zapeljivo v svoji marginalnosti, svoji drugačnosti. Ampak danes bi vsakdo rad bil razvpit! Celu univerzitetni profesorji vihajo nosove nad osrednjo kulturo, kot da ne bi sami sodelovali v njej. Flauberteva opomba "Živi kot meščan, da boš lahko razmišljal kot polbog," je bolj držala, ko je še obstajala razlika med boemstvom in meščanstvom, vendar do neke mere še vedno velja. V resnici gre za vprašanje izvirnosti. Ste varčni s svojo izvirnostjo, jo hranite za umetnost ali pa jo razmetavate v vsakdanjem življenju? Glede interneta pa pravzaprav ne vem odgovora. Skupaj z računalnikom sem dobila tudi modem, vendar sameva pod predalnikom. Pisala sem dnevnik za *Slate*, vendar sem morala vsako jutro navsezgodaj steči do kopirnice in ga odposlati po faksu, ker nimam elektronske pošte. Kar zadeva to tehnologijo, sem precej nepoučena in precej mlačna.

BOLICK: S čim se zdaj ukvarjate, ko ste spravili *Puttermesserja* k počitku?

OZICK: Z veliko prekinitevami, med drugim zaradi šestmesečne obnove hiše – cevi so pokale, stropovi so se rušili, vse inštalacije je bilo treba obnoviti –, se trudim napisati zgodbo o igralcih, zasnovano na moji gledališki avanturi. Ko to končam, upam, da se bom lotila romana.

Prevedla Maja Kraigher